

Zenébe ágyazott szimbólumok

Interjú Ábrahám Márta hegedűművésszel

 Kiss Eszter Veronika

Aki Bach zenei nyelvezetét magasabb szinten beszéli, az a többi zeneszerző műveivel is közelebbi kapcsolatot tud kialakítani – vallja Ábrahám Márta, aki teljesen új megközelítésbe helyezte Bach hegedűfűgáit és a Chaconne-t. Az elemzések megkönnyítik nemcsak a darabok értelmezését, de a tanítást és a tanulást is.

┃ Mi volt az a pillanat, amelyik a fűgák elemzéséhez vezetett?

– 2013-ban szólalt meg a vészharang, úgymondhatnám, hogy egyfajta zenei lelkiismeret hangja: nem éreztem elégnem a tudásomat Bach hegedűfűgáit illetően, és egy koncertfelkérés kapcsán kerestem meg kollégámat, Dukay Barnabás zeneszerzőt. Növendékeimtől hallottam róla, akik jártak hozzá fűgaelemzés órára. Nagyon érdekelt egyrészt maga a tudás, másrészt az, hogy az új ismereteimet hasznosítsam, és a koncertekre készüléskor el tudjak mélyülni egy adott fűgában, tisztában legyek a szólamokkal, a darab felépítésével, a hierarchikus renddel. Gondoltam, éreztem, hogy vannak bizonyos zenei részek, amelyek fontosabbak másoknál, de pontos ismeretként ezt hiányoltam. Ezért vettem fel a kapcsolatot Dukay Barnabással, a munkakapcsolatunk azóta is tart, folyamatosan dolgozunk Bach-elemzéseken. Túl vagyunk a három hegedűfűga és a d-moll Chaconne elemzésén, a csellófűgát is átvettük. Általá-

ban egy évet szánunk egy fűgára. Egy nagyon lelkes csapattal dolgozunk, most már többen vagyunk, több szem többet lát alapon elemezzük az adott fűgát, precízen és részletesen, elmélyülve az összefüggések között. Az a tapasztalatom, hogy a fűgaelemzés időigényes, hosszadalmas folyamat, előfordul, hogy hónapok, évek is eltelhetnek, mire „összeáll a kép” és sikerül észrevenni bizonyos rejtett összefüggéseket. Ha kapkodnánk, vagy sietősebben haladnánk, akkor nem jutna idő a zenei szövet finom felbontású vizsgálatára és a sok esetben talányos megoldással zenébe ágyazott szimbólumok, kódolt jelentéstartalmak felfedezésére.

┃ Mennyire sikerült felkelteni a szakma érdeklődését?

– Úgy látom, hogy nagyon nagy az érdeklődés, különösen azért, mert sajnálatos módon eléggé hiányos a rendelkezésre álló szakirodalom, ugyanakkor ezek a Bach-fűgák a mindennapi kenyerünk. Konziban is játszószák a táncjátékokat, a fűgák és a Chaconne pedig a zeneakadémiai évek alatt, a diplomakoncerteken, a nemzetközi versenyeken, a zenekari próbajátékokon rendszeresen kötelező anyagként szerepel. Bachot nem lehet kikerülni – hála istennek. Pozitívak a visszajelzések, és remélem, hogy az új kézikönyvem megkönnyíti majd a Chaconne értelmezését, tanulását és előadását is. Bizom abban, hogy sok emberhez eljut.

┃ Látványos a színkódos kottakép, ebből fakad a Colorful Bach elnevezés is.

– A színkód az elemzés folyamán adta magát. Azért volt fontos vizuálisan differenciálni a hangokat, hogy tisztán lássuk a szólamok önálló életét. Ahogy írtuk a szólamokat egymás alá, vagy néha külön-külön három-négy szólamban, és azon belül a témákat pirossal jelöltük, úgy láttuk meg azokat az összefüggéseket, fordításokat, motívikai variánsokat, diminuált vagy módosított alakzatokat, amiket a fülünk nem jelzett. A hagyományosan egy sorba leírt kottában pedig teljesen lehetetlen észrevenni az eltéréseket, illetve a zenei anyag módosulásait. A vizualitás nagyon fontos, nemcsak az elemzésnél, hanem a tanulás és memorizálás során is a növendékeim számára. Menet közben jöttem rá arra, hogy érdemes lenne így tanítani. Az elemzés során elképesztő rejtett üzenetek és kódok jöttek elő, gyakorlatilag egy

adott program van mind a három hegedűfuga mögött, amelyek tematikailag összefüggnek: Jézus születése, szenvedése és halála, illetve a Szentlélek eljövetele Pünkösdkor, a Chaconne-nak pedig szintén megvan a saját története. Eleinte csak viccből mondogattuk az elemzés után, hogy majd egyszer írunk ebből egy könyvet. Később, látva az eredményeket, ez konkrét szándékká alakult, és 2017-ben jelent meg a *Részletek az örökkévalóságból*, 2020-ban a C-dúr fuga, 2021-ben a g-moll fuga, pár hónapon belül kijön az a-moll fuga, és most januárban vagyunk, amikor az első önálló kötetem, a Chaconne-kézikönyv megjelenik.

■ *A chaconne különösen érdekes, hiszen Bach életének egy fontos állomását örökíti meg, felesége halálának állít emléket.*

– Régóta foglalkoztatja a hegedűsöket és a zenetudósokat is ez az összefüggés, hiszen a mű kéziratának gyönyörű, Bach által letisztított példánya megmaradt, a berlini állami könyvtárban őrzik, de digitálisan is hozzáférhető a bach-digital.de oldalon, nagy felbontású képek formájában kutatható. Ennek a kéziratnak a borítóján szerepel a cím olaszul: „Sei Solo a Violino senza Basso accompagnato, anno 1720”. Bach feltehetően több évig dolgozott rajta, de biztosan 1720-ban fejezte be, és Maria Barbara Bach 1720 júliusában halt meg. A mű és a haláleset közötti konkrét összefüggés és az erre irányuló bizonyítás eddig nem látott napvilágot. A fájdalom, a szerelem, a legmélyebb emberi érzelmek, az örökkévaló ragaszkodás, elmúlás, elválás, elengedés benne van, aki játszotta, vagy mélyebben ismeri a művet, az tudja és egyetért ezzel. Mi azonban nem ebből az irányból indultunk, hiszen ezek csupán sejtések, ami szubjektív és megfoghatatlan. Minket a darab szerkezete és a variációk elrendezése foglalkoztatott. Egy hihetetlenül izgalmas elemzőmunka során sikerült kideríteni a Chaconne összefüggéseit, majd a két évig tartó „nyomozás” végén pattant ki az időköd

jelenléte. Ez azt jelenti, hogy az 1720-as év naptári szerkezete van rávetítve a 64 variációs felépítésére, és a temetés dátuma áll a darab középpontjában. Az elmúlást szimbolizálja az is, hogy a három nagy formarész hossza (33, 19, és 12 variáció) csökkenő arany metszés arányt mutat.

■ *A most megjelenő kötet elsősorban hegedűsöknek szól?*

– Két éve határoztam el, hogy a *Részletek az örökkévalóságból* című nagyon részletes és teoretikus elemzést átalakítom egy rövidebb és kifejezetten felhasználóbarát, praktikus, mindennapi használatra szánt köteté hegedűsök számára.

Egy 43 oldalas kézikönyv formájában gyűjtöttem össze azokat az információkat, amelyek segítségével könnyebben megérthetik a darabot azok, akik játsszák, tanulják, hogy a hangok megtanulásán túl tisztában legyenek a darab belső formájával és a variációk futónövényként egymásba fonódó hálózatrendszerével. Ez a tudás szükséges ahhoz, hogy az előadás igényesen kialakított és zeneileg hiteles legyen. Az volt a célom, hogy ehhez adjak egy segédeszközt a fiatal hegedűs generációnak, a tanároknak, és minden olyan muzsikuskak, aki érdeklődik Bach hihetetlenül gazdag zenei nyelvének formai, motivikai és matematikai összefüggései iránt.

■ *Néhány hónap múlva kijön az a-moll fuga is. Folytatod ezt a sorozatot más művekkel?*

– Ezt a projektet nem lehet nem folytatni. A következő kiadvány a csellófuga lesz, mert annak az elemzésével

Ciaccona
BWV 1004

J. S. Bach

bach.com

is elkészültünk tavaly, illetve a szólószonáták és -partiták kisebb táncjátéka is nagyon sok kincset rejtenek, amelyek számunkra nagyon vonzóak. Belekezdünk egy olyan nagyszabású munkába is, amely a hegedűversenyek összehasonlító elemzése a fennmaradt kéziratokkal. A hegedűversenyeknek nem maradt fenn kézírata, a csembalóverseny-átiratok maradtak fent, amiket Bach maga készített. Nagyon sok eltérést találtunk az úgynevezett Urtext-kottaszöveg – aminek az alapja későbbi másolók csembalóversenyekből készített átiratai – és a csembalóverseny eredeti átiratai között. Bach kifogyhatat-

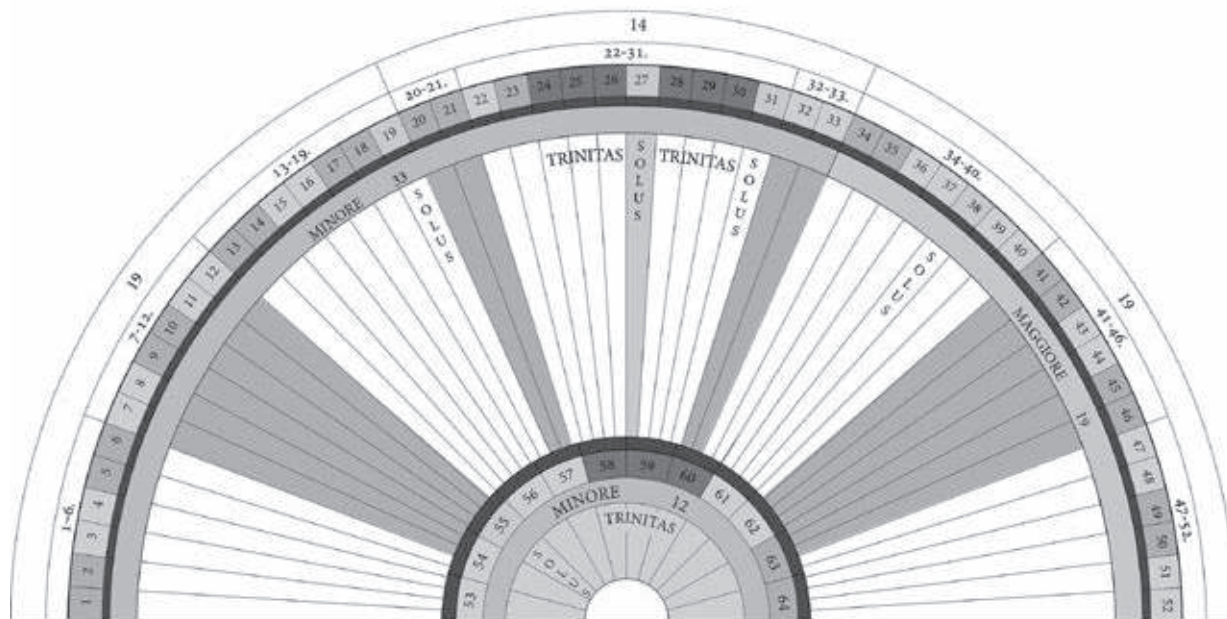
lan kincsesbánya, engem nagyon sok energiával és tudással is feltölt ez a kutatás, de most, hogy ennyi könyvem megjelent, lehet, hogy kicsit takarékra veszem ezt a vonalat, és inkább a koncertezésre és az előadásaimra koncentrálok.

▮ *A napokban játszod Ligeti-hegedűversenyét, éppen a készülés utolsó fázisában vagy. Mennyire tudod egy teljesen más korszak zenéjében hasznosítani a Bach-művekkel kapcsolatos kutatásaidat?*

mennyiségi megközelítésből a minőségibe való átmenete, miközben a mű mondanivalójával való azonosulás a cél. Csak akkor lehetek hiteles tolmácsolója az előadásnak, ha sikerül a darab koncepcióját megérteni.

▮ *Mennyire van jelen az oktatásban az analitikus szemlélet?*

– Nagy nyitottság van e téren. Sokakhoz hasonlóan én is próbálkoztam a régizene irányzattal, és rengeteg hasznos dolgot tanultam belőle, ami fontos egy Bach in-

A chaconne struktúrája

– Nemcsak tudom, de szükségem is van rá. Ligeti is egy érzékeny és intelligens zeneszerző, struktúrákban és arányokban gondolkodik, többféle rétege van a zenének, és a kottából ezek elsősre nem derülnek ki. Ahogy tanulom a művet, egyre könnyedebben megy a hegedülés, és a technikai fölényrel jobban tudok figyelni a zenére, a zenei összefüggésekre. Például népdaltöredékeket, népdalfoszlányokat, strófákat, a bolgár ritmusnak a különböző struktúráit fedeztem fel, és abban is nagyon sokat segít az analitikus szemlélet, hogy rendet tegyek a tengernyi hang között, ne csak egyiket a másik után játszom. Az öt tételt követi egy kadencia. Első pillanatban elhatároztam, hogy nem a leírtat fogom játszani, hanem improvizálok. Nem tudnék improvizálni, ha nem sikerült volna egyfajta motivikái leltárt készítenem a zenei anyagokból. A szerző kifejezett kérése, hogy ez a rész agitato legyen, tehát gyors zenét kell játszani, viszont a motívumokat rögzítenem kell a fejemben, és ez csak struktúránként lehetséges. Ezekből kell majd előkapnom a spontaneitás segítségével a pillanatnak megfelelő, természetesen nem írom le előre a kadenciámat. Felére csökkent a tanulási idő azáltal, hogy analitikusan tekintek a hegedűverseny megtanulására. A felkészülés folyamata nem más, mint a hangok rögzítésének a

terpretációnál. Például jó, ha tudjuk, a barokk vonó hogy működik, és az előadási stílusjegyek miben állnak, de ez önmagában nem oldja meg a művek belső formai és szerkezeti kérdéseit. Bizony el kell mélyedni a kottában, a hangok között kell az összefüggéseket keresnünk, és ez a látásmód kitágítja a horizontot a növendékek előtt. Azt gondolom, és a külföldi tapasztalataim is azt mutatják, hogy ez a jövő. Aki Bach zenéjét türelmesen és alázattal közelíti meg, és rálát bizonyos összefüggésekre az joggal mondhatja el magáról, hogy intellektuálisan is képzett muzsikus, aki tudja, hogy egy Ligeti-műnél, vagy akár csak egy Mozart zenekari darabnál is mit kell keresnie a zenében. Bach egyszeri és megismételhetetlen, az előtte élt és az utána született zeneszerzők egyikének sem sikerült a fűga- és variációszerkesztés bachi logikájának és rendjének tökéletességét utolérnie. Ezért is kapnak hegedűművei olyan széleskörű figyelmet korunk hegedűoktatásában, amely más zeneszerző munkásságának még megközelítőleg sem jutott soha osztályrészül. Aki Bach zenei nyelvezetét magasabb szinten beszéli, az a többi zeneszerző műveivel is közelebbi kapcsolatot tud kialakítani, illetve a műveket jobban meg tudja érteni.